

Editörler

Prof. Dr. Muhammet Yılmaz & Dr. Öğr. Üyesi Şemseddin Kırış

HADİS TARİHİ

Yazarlar

Doç. Dr. Nimetullah Akın
Doç. Dr. Recep Tuzcu
Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Yücel
Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan Köycü
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Aydın
Dr. Öğr. Üyesi Garip Aydın
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ayhan
Dr. Öğr. Üyesi Yakup Koçyiğit

Editörler
Prof. Dr. Muhammet Yılmaz & Dr. Öğr. Üyesi Şemseddin Kırış
Hadis Tarihi

ISBN: 978-605-9498-74-6

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

1.Baskı 2019

Bu kitabın basım,yayın ve satış hakları Lisans Yayıncılığa aittir.Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik,elektronik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz basılamaz ve dağıtılamaz.

Milli Basım ve Yayın

Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A
Avcılar-İSTANBUL
e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

Önsöz

İslam Dini'nin iki temel ve özgün kaynağından birisi Yüce Allah'ın kelamı olan Kur'an diğeri de Hz. Peygamber'in hadisleri/sünnetidir. Hadis, Hz. Peygamber'in söz, davranış, onay ve sıfatları başta olmak üzere ona izafe edilen herşeyi içine alır. Başta sahabe olmak üzere tabiîn ve tebe-i tabiîn alimlerinin, hadisleri sözlü ve yazılı rivayeti, tedvini ve tasnifi yönündeki gayret ve çabaları hadisin bir ilim dalı olarak ortaya çıkmasına zemin hazırlayan en önemli saikler olmuştur. "İlmü rivayeti'l-hadis" olarak isimlendirilen bu süreç daha sonraları "Hadis Tarihi" olarak isimlendirilirken; "ilmü dirayeti'l-hadis" olarak isimlendirilen ve daha ziyade hadislerin subutu ve değerlendirilmesi yönündeki çalışmalar ise "Hadis Usûlü" ilminin temelini oluşturmuştur.

Günümüzde Hadis Tarihi ve Usûlü olarak ifade ettiğimiz hadis ilimlerine ulûmü'l-hadis, ilmü mustalahi'l-hadis de denmektedir. Esasen gerek Hadis Tarihi ve gerekse Hadis Usûlü'nün asıl konusu Hz. Peygamber'in hadisleri olmakla birlikte, ilki daha ziyade hadislerin naklini esas alırken diğeri hadislerin değerlendirilmesini konu edinmiştir.

Hadis Tarihi isimli elinizdeki bu eserde önce Hz. Peygamber'in dindeki yeri, görevleri ve ona karşı görevlerimiz konusunu ele aldık. Hadislerin tespit ve tedvini konusunu "Hz. Peygamber ve sahâbe dönemi" ve "tabiûn ve etbâü't-tabiîn dönemi" şeklinde iki bölümde incelemeyi uygun gördük. Hadislerin tasnifi konusundan sonra Kütüb-i Sitte ve diğer temel hadis kaynaklarına müstakil bir bölüm ayırdık. Kütüb-i sitte sonrasındaki hadis edebiyatını dört ayrı bölümde incelemiş olduk. Osmanlı dönemi hadis çalışmalarının ardından günümüz hadis çalışmalarıyla kitabımızı tamamlamış olduk.

Bu eserin ilim hayatımıza katkı sağlamasını temenni eder, emeği geçen hocalarımıza ve bu çalışmayı baştan sona organize ederek yürüten Lisans Yayıncılık ilgililerine teşekkür ederiz. Gayret bizden, tevfik ve başarı Allah'tandır.

İstanbul, 2019

Editörler

Prof. Dr. Muhammet Yılmaz
Dr. Öğr. Üyesi Şemseddin Kırış

İÇİNDEKİLER

Önsöz	III
Bölüm 1	
GİRİŞ	11
1.1. Hz. Peygamber'in Dindeki Yeri	12
1.2. Hz. Peygamber'in Görevleri	14
1.2.1. Tebliğ Görevi	14
1.2.2. Hz. Peygamber'in Kitabı Öğretmesi	15
1.2.3. Hz. Peygamber'in Hikmeti Öğretmesi	17
1.2.4. Hz. Peygamber'in Tezkiye Görevi	19
1.2.5. Hz. Peygamber'in Yeni Hükümler Koyması	20
1.3. Hz. Peygamber'e Karşı Görevlerimiz	21
1.4. Hadis Tarihi	26
1.4.1. Hadis ve Tarih	26
1.4.2. Hadis Tarihi ile İlgili Kitaplar	27
1.4.2.1. Türkçe Yapılan Çalışmalar	28
1.4.2.2. Diğer Çalışmalar	30
Yararlanılan Kaynaklar	31
Bölüm 2	
HADİSLERİN TESPİT VE TEDVİNİ	
(HZ. PEYGAMBER VE SAHABE DÖNEMİ)	35
2.1. Hz. Peygamberin Sözleri Karşısında Sahabenin Tutumu	36
2.2. Hadislerin Yazılmasının Yasaklanması	39
2.3. Hadislerin Yazılmasına İzin Verilmesi	41
2.4. Sahabe Döneminde Hadis	44
2.4.1. Ashabın Hadis Rivayeti ile İlgili Özellikleri	46
2.4.2. Hadis Rivayet Eden Sahâbiler	47
2.4.3. Sahabenin Yazdığı Hadis Sahifeleri	49
2.5. Sahabe Döneminde İlim Merkezleri ve Yaptıkları İlim	
Yolculuklar	55
Yararlanılan Kaynaklar	59

Bölüm 3
HADİSLERİN TESPİT VE TEDVİNİ II
Tabiûn ve Etbâü't-Tabîîn Dönemi **63**

3.1. Hadislerin Tespit ve Tedvinini Hazırlayanlar Sebepleri	65
3.2. Tedvin Faaliyetinin Başlaması	71
3.3. Hadis Rivayetinin Sistemleşmesi	79
3.3.1. İsnad Faaliyetinin Başlaması	80
3.3.2. Cerh Ve Ta'dil Faaliyetinin Başlaması	82
3.4. Fikri Ekoller ve Hadise Yaklaşımları	85
3.4.1. Ehli Hadis	85
3.4.2. Ehl-i Re'y	87
3.4.3. Mu'tezile	89
3.4.4. Şia	91
3.4.5. Ehl-i Zühd ve Tasavvuf	92
Yararlanılan Kaynaklar	94

Bölüm 4
HADİSLERİN TASNİFİ **101**

4.1. Tasnif Türleri ve Bu Türlerin İlk Örnekleri	103
4.1.1. Konularına Göre Tasnif Türleri	104
4.1.1.1. Bir Konudaki Hadisleri Toplayan Kitaplar ve Abdullah b. Mübârek'in Kitâbü'z-Zühd'ü	104
4.1.1.2. Sahifeler ve Hemmâm b. Münebbih'in Sahîfe'si	105
4.1.1.3. Cüz'ler ve Süfyan b. Uyeyne'nin Cüz'ü	107
4.1.1.4. Muvattalar ve İmam Mâlik'in el-Muvatta'ı	107
4.1.1.5. Musannefler ve Abdürrezzâk es-San'ânî/Ebû Bekir b. Ebû Şeybe'nin el-Musannef'leri	109
4.1.1.6. Cami'ler ve Ma'mer b. Râşid'in el-Câmi'i	110
4.1.1.7. Sünenler ve Saîd b. Mansûr'un Sünen'i	111
4.1.2. Ricâle Göre Tasnif Türleri	112
4.1.2.1. Müsnedler ve Tayalisi'/ Humeydî/Ahmed b. Hanbel'in Müsned'leri	113
4.1.2.2. Mu'cemler ve Taberânî'nin Üç Mu'cem'i	115
Yararlanılan Kaynaklar	117

Bölüm 5
KÜTÜB-İ SİTTE VE
DİĞER TEMEL HADİS KAYNAKLARI **121**

5.1. Kütüb-i Sitte ve Benzer Kavramlar	122
5.2. Kütüb-i Sitte Eserleri	124
5.2.1. Buhârî'nin Sahîh'i	124
5.2.2. Müslim'in Sahîh'i	128
5.2.3. Tirmizî'nin Sünen/el-Câmi'i	132
5.2.4. Ebû Dâvûd'un Sünen'i	136
5.2.5. Nesâî'nin Sünen'i (el-Müctebâ)	138
5.2.6. İbn Mâce'nin Sünen'i	139
5.3. Diğer Temel Hadis Kaynakları	141
5.3.1. Dârimî'nin Sünen'i	141
5.3.2. İbn Huzeyme'nin Sahih'i	143
5.3.3. İbn Hibbân'ın Sahih'i	145
5.3.4. Dârekutnî'nin Sünen'i	148
5.3.5. Beyhâkî'nin Sünen'i	149
Yararlanılan Kaynaklar	152

Bölüm 6
KÜTÜB-İ SİTTE SONRASI DÖNEM-I
(Müstedrek, Müstahreç, Cem, Derleme, Zevâid, Kitapları) **159**

6.1. Şahîhayn Üzerine Yapılan Tamamlayıcı Eserler	161
6.1.1. İstidrak Edebiyatı	161
6.1.1.1. Kitâbu'l-İlzâmât	161
6.1.1.2. El-Müstedrek 'Alâ's-Şahîhayn	162
6.1.2. İstihrâc Edebiyatı ve Müstahreçler	163
6.2. Cem ve Derleme Çalışmaları	164
6.2.1. Ana Metin Kaynaklarından Yapılan Derlemeler	164
6.2.1.1. Şahîhaynı Cem Eden Eserler	165
6.2.1.2. Kütüb-i Sitte'yi Cem Eden Eserler	165
6.2.2. Özel Sisteme Sahip Derleme Eserler	168
6.2.2.1. Meşâbîhu's-Sünne	168
6.2.2.2. Mişkâtü'l-Meşâbîh	169
6.2.3. Bütün Hadisleri Derleme Çabası Güden Eserler	169
6.2.3.1. Cem'u'l-Cevâmi'	169
6.2.3.2. Kenzü'l-'Ummâl	170

6.2.4. Belli Konulara Dair Hadisleri Derleyen Eserler	171
6.2.5. Zevâid Edebiyatı	174
6.2.5.1. Mecme ‘u’z-zevâid	176
6.2.5.2. El-Meţâlîbu'l-‘Âliye	177
6.2.5.3. İthâfu'l-Ĥiyere	178
Yararlanılan Kaynaklar	179

Bölüm 7
KÜTÜB-İ SİTTE SONRASI DÖNEM II-
ŞERH ÇALIŞMALARI **185**

7.1. Temel Hadis Kaynakları Üzerine Yapılan Çalışmalar	186
7.1.1. Hattâbî ve Meâlimü’s-Sünen’i	186
7.1.2. Ibnu’l-Arabî ve Âridatu’l-Ahvezî’si	188
7.1.3. Nevevî ve Minhâc’i	189
7.1.4. Ibn Hacer ve Fethu’l-Bârî’si	191
7.1.5. Aynî ve Umdetu’l-Kârî’si	192
7.1.6. Kastallânî ve Irşâdu’s-Sârî’si	194
7.1.7. Zürkânî ve Şerhu’l-Muvatta’i	195
7.1.8. Azîmâbâdî ve Avnu’l-Ma‘bûd’u	196
7.1.9. Sehârenpûrî ve Bezlu’l-Mechûd’u	197
7.1.10. Mübârekpûrî ve Tuhfetu’l-Ahvezî’si	197
7.2. Derleme (Cem) Eserler Üzerlerine Yapılan Şerhler	199
7.2.1. Begavî ve Şerhu’s-Sünne’si	199
7.2.2. Ibn Receb El-Hanbelî ve Câmiu’l-ulûm Ve’l-Hikem’i	199
7.2.3. Ali El-Kârî ve Mirkâtu’l-Mefâtiĥ’i	201
Yararlanılan Kaynaklar	202

Bölüm 8
KÜTÜB-İ SİTTE SONRASI DÖNEM III
(ALFABETİK ESERLER,
MEŞHUR VE MEVZU HADİS KİTAPLARI) **205**

8.1. Hadisleri Kolayca Bulmaya Yarayan Alfabetik Fihristler	206
8.2. Halk Dilinde Hadis Diye Dolaşan Sözleri Derleyen Eserler	212
8.3. Mevzu Hadis Edebiyatı	216
Yararlanılan Kaynaklar	219

Bölüm 9
KÜTÜB-İ SİTTE SONRASI DÖNEM IV
(Ricâl Edebiyatı)

223

9.1. Sahâbe Tabakâtı	226
9.2. Sika Râviler (Sikât) Tabakâtı	230
9.3. Zayıf Kezzâb Mecrûh Metrûk Mübhem Müdellis Vaddâ' Râviler Tabakâtı	232
9.4. Özel İçerikli Râviler Tabakâtı	242
9.5. Genel İçerikli Râviler Tabakâtı	251
9.6. Esmâ Ensâb Elkâb Kunâ ve Kabîlelerine Nisbetleriyle Meşhûr Olan Râviler Tabakâtı	259
Yararlanılan Kaynaklar	265

Bölüm 10
OSMANLI DÖNEMİ HADİS ÇALIŞMALARI

271

10.1. Hadis İlminin Kurumsal Gelişimi	273
10.1.1. Genel Müfredatlı Medreseler	274
10.1.2. İhtisas Medreseleri (Dâru'l-Hadisler)	274
10.2.1. Hadis Alanında Yazılan Eserler	280
10.2.1. Şemâille İlgili Çalışmalar	281
10.2.2. Hadis Kaynaklarının Tercüme Edilmesi	282
10.2.3. Şerh Çalışmaları	283
10.2.4. İhtisar Çalışmaları	286
10.2.5. Tahriç Çalışmaları	287
10.2.6. Alfabetik Çalışmalar	287
10.2.7. Haşiyeler Çalışmaları	287
10.2.8. Hadis-i Erbaîn Çalışmaları	288
10.2.9. Tıbb-ı Nebevî İle İlgili Çalışmalar	288
10.2.10. Hadis Usulü ile İlgili Çalışmalar	289
10.2.11. Ravilerle İlgili Çalışmalar	290
Yararlanılan Kaynaklar	293

Bölüm 11
GÜNÜMÜZ HADİS ÇALIŞMALARI

297

11.1. Sosyal-Siyasî ve Fikrî Gelişmeler	298
11.2. Oryantalistik Hadis Çalışmaları	299
11.3. İslam Dünyasındaki Gelişmeler	301

11.4. Türkiye’de Hadis Çalışmaları	305
11.4.1. Kurumsal Değişim	306
11.4.2. Türkiye Cumhuriyeti Hadis Çalışmalarının Seyri	307
11.4.2.1. 1980’e Kadar Hadis Çalışmaları	308
11.4.2.2. 1980 Sonrası Hadis Çalışmaları	310
Yararlanılan Kaynaklar	317